

Kącik pedagoga 😊

Szanowni Rodzice,

biorąc pod uwagę, że ten dzisiejszy stan rzeczy... i tu mam na myśli fizyczną nieobecność uczniów w szkole ze względu na zagrożenie epidemiczne oraz fakt, że ten właśnie stan, budzi w dzieciach moc emocji negatywnych oraz strach, z którym nie zawsze dziecko czy młody człowiek potrafi sobie sam poradzić. Chciałabym Państwu zaproponować ciekawe linki oraz tematy, opracowane na podstawie literatury, jak również propozycje materiałów przesłanych przez CEA w związku z pracą zdalną pedagogów i psychologów Szkół Artystycznych.

Mam nadzieję, że będą Państwu pomocne podczas rozmów z dziećmi na tematy COVID 19, na tematy dotyczące potrzeby pozostania w domach, odizolowania od szkoły, znajomych, dziadków. Być może, pewne propozycje zaciekawią, bądź zainspirują do wykorzystania w domu podczas tych wolnych dni spędzonych z dziećmi..

M. Gazda, pedagog ZSM Krosno

Artykuł jak rozmawiać z dzieckiem o epidemii

<https://zwierniadlo.pl/psychologia/jak-radzic-sobie-z-lekiem-i-jak-rozmawiac-o-epidemii-z-dzieckiem-w-rozmowie-z-dr-tomaszem-srebnickiem?fbclid=IwAR00uMShySVEFL5sFD3qskn9oArbEG6IQZ1hl3u6UB5EEF0ILzGp4O9KoFI>

Link do webinaru: Koronawirus - emocjonalne wsparcie dla dzieci

<https://bycblizej.pl/2020/03/14/koronawirus-emocjonalne-wsparcie-dla-dzieci/?fbclid=IwAR0x9biT5yvoL-hUg7RcO3eFG9n4UwieWxmnsdGiTcs27FIsCkz3tgc9zs>

Jeszcze jedno link do filmiku dot. jak wspierać dziecko w radzeniu sobie z lękiem.

https://agnieszkamisiak.pl/video/radzenie-sobie-z-lekiem/?preview=true&fbclid=IwAR1pJN9xboJRBbDFinqFm52oQQYWnkEgoWhBSDFraRACT4r2O_TP2K0q3M

Ciekawy link do karty pracy dla uczniów w kontekście kwarantanny, można go robić razem z dziećmi.:

<https://drive.google.com/file/d/16V9qxUbSanQ4bSKD6aOvloNx8B7lm3I/view?fbclid=IwAR362AkkIvPBFfwa9cbyzrdRLNvfWCNBmdqEtjmlxswLOM8JsxBNoSZHk8k>

Ze względu na rozprzestrzeniające się fałszywe informacje na temat COVID-19 oraz związany z nimi poziom lęku, przedstawiamy Państwu opracowanie Amerykańskiej Akademii Psychiatrii Dzieci i Młodzieży dotyczącej rozmowy z dziećmi i adolescentami o aktualnych wydarzeniach:

1. Ważne jest, by stworzyć dziecku wspierające środowisko, aby czuło się bezpiecznie zadając pytania. Niewskazane jest jednak poruszanie tego tematu, jeśli dziecko nie wykazuje gotowości.
2. Odpowiadaj szczerze na zadawane Ci przez dziecko pytania.
3. Używaj łatwych i przystępnych dla dziecka słów. Dostosuj formę komunikacji do wieku, umiejętności i poziomu rozwoju dziecka.
4. Korzystaj z wiarygodnych źródeł informacji (np. raporty WHO czy gov).

<https://www.gov.pl/web/zdrowie/co-musisz-wiedziec-o-koronawirusie>

<https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>

5. Bądź przygotowany na to, by musieć wielokrotnie powtarzać informację lub wyjaśnienia. Wielokrotne pytanie o tą samą rzecz, może być formą poszukiwania przez dziecko wsparcia.
6. Razem z dzieckiem rozpoznajcie i nazwijcie uczucia, które mu towarzyszą. Pozwól dziecku odczuć, że jego pytania i zmartwienia są ważne i właściwe.
7. Pamiętaj, że dzieci podchodzą do każdej sytuacji bardzo osobiście. Mogą wykazywać oznaki zamartwiania się o krewnych, bliskich, przyjaciół i znajomych. Mogą bać się o własne bezpieczeństwo i bezpieczeństwo członków rodziny. Pytać o rodzinę lub znajomych mieszkających za granicą.
8. Wspieraj dziecko, ale nie dawaj obietnic bez pokrycia. Możesz zapewnić dziecku poczucie bezpieczeństwa w domu, ale nie możesz zagwarantować, że nikt w obrębie regionu nie zachoruje.
9. Uświadom dziecko, że osoby dotknięte koronawirusem otrzymują pomoc. To dobra okazja, by pokazać dzieciom, że gdy dzieje się coś przerażającego lub złego, zawsze można zwrócić się o pomoc i są ku temu odpowiednie służby.
10. Dzieci uczą się od najbliższych dorosłych: rodziców i nauczycieli. Będą obserwować Twoje zachowanie i reakcje na wiadomości dotyczące wirusa. Uczą się również poprzez słuchanie rozmów dorosłych, pamiętaj o tym.
11. Niewskazane jest nadmierne oglądanie przez dziecko telewizji i słuchanie wiadomości. Tego typu działania mogą wywoływać nadmierny lęk i napięcie.
12. Dzieci, które doświadczyły poważnej choroby lub straty mogą być wyjątkowo wrażliwe i wykazywać nadmierne reakcje na obrazy i raporty prezentowane w mediach dotyczące choroby i śmierci. Te dzieci wymagają dodatkowej uwagi i wsparcia z Waszej strony.
13. Szczególnej troski i monitorowania wymagają następujące objawy ze strony dziecka: zaburzenia snu, nadmierne zamartwianie się, lęki na temat śmierci i choroby. Bardzo nasilone mogą wymagać konsultacji psychologicznej.
14. Mimo, że osoby dorosłe mogą być stale zainteresowane codziennymi wydarzeniami, pamiętajmy, że większość dzieci chce być po prostu dziećmi. Mogą nie wykazywać zainteresowania sytuacją lub nie chcieć myśleć o tym, co dzieje się w kraju lub za granicą. Będą woleli grać w gry, bawić się, czy czytać książki i warto im na to pozwolić z zachowaniem aktualnych wskazań prozdrowotnych i profilaktycznych.

Sytuacja zagrożenia zdrowia nie jest dla nikogo łatwa do zrozumienia i zaakceptowania. Nic, więc dziwnego, że wiele dzieci może czuć się zagubionych, bądź wystraszonych. Jako dbający dorośli, możemy pomóc poprzez słuchanie oraz odpowiadanie w sposób

wspierający, szczerzy i zrozumiały. Na szczęście często dzieci wykazują dużą odporność psychiczną na stratę czy chorobę. Ważne jest jednak, by tworzyć bezpieczne i otwarte środowisko, w którym dzieci będą czuły się swobodnie zadając pytania. Możemy skutecznie pomóc dzieciom w radzeniu sobie w stresujących wydarzeniach i zminimalizować odczuwane napięcie.

Na podstawie:

Fassler, D. (2020). Talking with children about coronavirus (COVID19). American Academy of Child and Adolescent Psychiatry. [dostępny www.aacap.org 13.03.2020].

Zabawy, które pomagają dziecku w radzeniu sobie z lękiem

Artykuł mgr Joanny Górnisiewicz

Lęk to niezbędna w życiu człowieka emocja. Pozwala uniknąć niebezpieczeństw, szybko zareagować w razie zagrożenia, zmusza do zastanowienia się. Lęk jest nie tylko potrzebny, ale wręcz niezbędny i nie powinno się z nim walczyć.

Jednak są takie przypadki, gdy lęk zbyt mocno zaczyna dominować nad życiem dziecka i uniemożliwia mu funkcjonowanie w szkole, rodzinie czy innej grupie społecznej. W takich przypadkach warto dziecko wesprzeć nie tylko terapią, ale także poprzez różne sposoby „oswajania lęku”.

Techniki radzenia sobie z lękiem powinny być proste i przyjemne dla dzieci. Pamiętaj, że chodzi tutaj o ułatwienie dziecku zrozumienia, że z lękiem można i trzeba sobie radzić. A co może być lepszego niż relaksująca zabawa?

Robimy bańki mydlane

Prawidłowy oddech to podstawowe ćwiczenie, które zaleca się wykonywać osobom mającym ataki lęku. Oddech musi być równomierny, spokojny, nie może być za szybki (to grozi hiperwentylacją). Głęboki oddech pozwala zapanować nad emocjami, spowolnić gwałtowne reakcje, zmusza też do skupienia się na czym innym.

Uczenie dziecka, jak spokojnie oddychać, gdy przeżywa akurat mnóstwo emocji, nie jest dobrym pomysłem. Lepiej oddech ćwiczyć w sytuacji zabawy, a do tego najlepiej nadaje się robienie baniek.

Jak to zrobić?

Przygotuj dużą, plastikową tacę, połóż na niej kubek z wodą i dodatkiem mydła, płynu do kąpieli lub płynu do mycia naczyń (sprawdźcie, co się najlepiej do tego nadaje) i daj dziecku rurczkę naciętą na końcu. Pokaż dziecku, jak z jej pomocą robić bańki

mydlane. Starajcie się robić bańki jak największe, na jednym, długim oddechu. Możecie też dmuchać do kubka z pianą, ale to także na jak najdłuższym oddechu.

Nazywamy lęki

Czasami samo uświadomienie sobie tego, co niepokoi, czego się obawiamy, wystarcza, aby stało się to mniej „straszne”. Dlatego ćwiczyć trzeba nazywanie lęków.

Jak to zrobić?

Przygotuj puszkę lub zwykły słoik z pokrywką oraz stos karteczek i coś do pisania. Gdy widzisz, że dziecko zaczyna się czymś martwić, poproś o zapisanie tego na kartce, złożenie jej i wrzucenie do puszki. Inną formą tego ćwiczenia jest notowanie w dzienniku.

Uspokajająca butelka

Powolne przelewanie się cieczy w butelce może działać kojąco, warto, więc przygotować kilka takich butelek, w różnych kolorach i z ciekawymi dodatkami.

Jak to zrobić?

Do niezbyt dużej butelki o prostych i przezroczystych ściankach wlewamy dwie (lub więcej) cieczy o różnych gęstościach, na przykład barwioną wodę i oliwkę. Można też wlać wodę z gliceryną, wodę z dodatkiem kleju czy żelu do włosów (aby ciecz miała większą gęstość), do tego dosyp brokat lub drobniutkie cekiny.

Nakrętkę zabezpiecz klejem na gorąco, aby zamknięcie było szczelne i trwałe. Kiedy butelkę się obróci, brokat powoli, błyszcząc i wirując, opada na dno. Obserwowanie tego jest bardzo hipnotyzujące. Poeksperymentujcie z różnymi dodatkami, aby stworzyć własną kolekcję piękny i uspokajających butelek.

Relaksujące pudełko

Obserwując swoje dziecko i rozmawiając z nim, możemy zauważyć, co działa na nie uspokajająco, także w tych pełnych niepokoju chwilach. Szukaj takich rzeczy, mogą to być wszelkie piłeczki antystresowe, uspokajające butelki, masy plastyczne, układanki, łamigłówki z drewna lub metalu, książki o emocjach, itp.

Jak to zrobić?

Zgromadź wszystkie przedmioty, które uspokajają dziecko w jednym miejscu, na przykład pudełku. Za każdym razem, gdy zaczyna się czegoś obawiać, dziecko może podejść do pudełka i uspokoić myśli bawiąc się umieszczonymi tam przedmiotami.

Malowane kamienie

W czasie wycieczek czy spacerów łatwo znaleźć ładne kamienie o ciekawych kształtach. Malowanie ich różnymi technikami wymaga spokoju i skupienia. Pozwala odsunąć od siebie pełne niepokoju myśli.

Jak to zrobić?

Kamienie umyj, aby były czyste. Ułóż je na tacy wraz z akcesoriami do malowania, aby dziecko mogło w każdej chwili zająć się nimi. Kamienie można / malować różnymi technikami: akrylem, pisakami, ale też zwykłymi plakatówkami (wówczas po wyschnięciu trzeba zabezpieczyć powierzchnię warstwą lakieru lub kleju, który wysycha tworząc przezroczystą warstwę).

Głowa pełna radości i głowa pełna zmartwień

To aktywność plastyczna, która pozwoli dziecku wyrazić swoje obawy w postaci obrazów. To także sposób na wyszukiwanie rzeczy pozytywnych, które pomagają odwrócić uwagę.

Jak to zrobić?

Zbierz kilka kolorowych gazet, katalogów z kwiatami itp. Na dużym arkuszu papieru narysuj dwie głowy zwrócone nosami do siebie. Zaproponuj dziecku wykonanie kolażu – niech z gazet wycina te elementy (oczywiście może je także rysować), które utworzą głowę pełną radości i głowę pełną zmartwień.

Zabawa w detektywa

Każdy lęk ma swoje podstawy, choć czasem do nich ciężko dotrzeć lub są dość trudne do zrozumienia. Ta gra zachęca dziecko do znalezienia logicznego wyjaśnienia, skąd się te emocje wzięły, co leży u ich korzeni.

Jak to zrobić?

Poproś dziecko, aby powiedziało, co je martwi – identyfikacja lęku to początek jego rozbrajania. Potem niech szuka – niczym detektyw – skąd się ta obawa wzięła. Co sprawia, że dziecko myśli w ten sposób: wydarzenie w szkole, w domu, coś obejrzanego w telewizji, drastyczny plakat na ulicy? Kiedy uda się myśl „złapać”, można jej rzucić wyzwanie: „co by było, gdyby tak się stało? Lub: jakie są szanse, że tak się stanie?

Lęk mówi...

Pomóż dziecku stworzyć „arkusz lęku”.

Jak to zrobić?

Podziel kartkę na 2 części. Na jednej części dziecko zapisuje „lęk mówi...” (i tu notuje swoje lęki i obawy), a po drugiej stronie, „ale ja wiem, że...” i tu podaje racjonalne wyjaśnienie, swój sposób na ten lęk lub plan, gdzie szukać pomocy.

Charakterystyka inteligencji wielorakich oraz sposoby ich rozwijania u dzieci.

Profesor Howard Gardner, stworzył koncepcję, według której człowiek nie posiada jednej, ale więcej, aż osiem inteligencji.

W przeciwieństwie do klasycznego pojmowania inteligencji (IQ), inteligencje wielorakie nie są skończone i można je rozwijać przez całe życie. Nie określają one również „wielkiej mądrości”, a jedynie człowiecze predyspozycje, umiejętności i talenty. Odkrycie dominującej inteligencji pozwala szybciej zdefiniować własny styl uczenia się, co znacznie ułatwia, przyspiesza i czyni proces nauki dzieci, młodzieży - efektywnym.

W pierwszych latach życia dziecka bardzo trudno określić, która z tych sfer będzie w przyszłości najbardziej rozwinięta. W celu zapewnienia jak najlepszych warunków rozwoju dziecka zalecane jest rozwijanie poszczególnych rodzajów inteligencji już od wczesnego etapu życia.

Rozróżnia się następujące rodzaje inteligencji: językowa, matematyczno-logiczna, wizualno-przestrzenna, ruchowa, muzyczna, przyrodnicza, intrapersonalna, interpersonalna. Rodzice już u dziecka będącego w łonie matki mogą rozwijać umiejętności językowe (poprzez głośne czytanie, mówienie do dziecka), muzyczne, (gdy matka słucha muzyki, muzykuje bądź śpiewa).

Najlepszą metodą rozwoju dziecka jest przede wszystkim zapewnienie obecności rodzica, poświęcanie dziecku uwagi, bawienie się z nim, rozmowa, czytanie, odpowiadanie dziecku na zadane pytania.

Poszczególne rodzaje inteligencji oraz sposoby ich rozwijania u dzieci.

- **Inteligencja muzyczna.**

Jest zdolnością wrodzoną. Wysoki poziom uzdolnień muzycznych ujawnia się już w dzieciństwie. Osoby obdarzone wysokim poziomem rozwoju tej inteligencji najlepiej rozumieją świat przez rytm i melodię. Dzieci obdarzone tym rodzajem inteligencji zamieniają

w muzykę prawie wszystko, co robią: wybijają rytmy, nucą melodie, chętnie śpiewają, podejmują próby grania lub grają już na instrumentach muzycznych.

U dzieci można rozwijać tę zdolność poprzez:

- podczas spaceru z dzieckiem zadawanie pytań dotyczących dźwięków, jakie dziecko słyszy: śpiew ptaków, szelest liści, wiejący wiatr itp.
- *śpiewanie* z dzieckiem piosenek,
- słuchanie *muzyki* oraz rozmowa o instrumentach usłyszanych w danym utworze,
- zabawa w *dzwonki i werble*– rodzic stoi za plecami dziecka i dzwoni dzwoneczkiem lub uderza łyżką w naczynie najpierw cicho a potem coraz głośniej z prawej strony dziecka a potem z lewej. Dziecko zgaduje, z której strony usłyszało, jaki dźwięk.
- zabawa *deszczowa muzyka* – nasłuchiwanie wraz z dzieckiem odgłosów kropeł deszczu uderzających o szybę, blachę dachówki. Rozmowa z dzieckiem o tym, co słyszymy.
- zabawa, *jaki to dźwięk*– rodzic nagrywa różne odgłosy w domu, np. kapiący kran, dzwonek do drzwi, gwizd czajnika, pralkę i odtwarza dziecku te dźwięki. Dziecko ma zgadnąć, co to za dźwięk.
- zabawa *śłuchaj uważnie*, ktoś się skrada- dziecko z zawiązanymi oczami siada pośrodku pokoju, kładzie na kolanach maskotkę i uważnie nasłuchuje, co się wokół niego dzieje. Jeden z graczy próbuje podkraść się do dziecka i zabrać zabawkę. Dziecko pilnujące maskotkę stara się do tego nie dopuścić, wykazując się dobrym słuchem. Jeżeli uda się wykraść zabawkę, wówczas dochodzi do zamiany ról.
- zabawa, *co ci to przypomina*– do tej zabawy potrzebujemy: prysznic w łazience, wiadro, ścierka, butelka z odrobiną wody. Jedna osoba wytwarza dźwięki, a dziecko zgaduje, co one przypominają. Puszczanie nad wanną wody z prysznica- deszcz; włożenie szmatki do wiadra z wodą i mieszanie nią raz w jedną stronę, raz w drugą
- szum morza; dmuchanie w szyjkę butelki z wodą, potem wylanie wody z butelki i spróbowanie jeszcze raz- gwizdek.
- wykonywanie *z dzieckiem instrumentów*: do puszki po napoju wsypujemy np. ryż, kaszę, groch a następnie dziecko słucha dźwięków z tych instrumentów i zgaduje, co znajduje się w środku.

Ze starszymi dziećmi wspólne muzykowanie, motywowanie dzieci do pokochania własnego wybranego instrumentu muzycznego poprzez pokazywanie i odsłuchiwanie na you tube słynnych wykonawców muzyki klasycznej, muzyków i wirtuozów.

• **Inteligencja językowa**

Jest uniwersalną zdolnością, odpowiada za zdolność wysławiania się. Osoby mające dobrze rozwiniętą inteligencję językową potrafią w przejrzysty sposób spisać myśli, doskonale rozumieją słowo pisane i mówione. Potrafią parafrazować, mają szybkość myślenia i działania. Lubią dyskutować i analizować trudne tematy, często szukając odpowiedzi i logicznych powiązań. Czasem się jąkają ze względu na szybkość tłoczących się w głowie myśli. Zdolność tą można rozwijać u dziecka jeszcze nienarodzonego poprzez mówienie do niego, czytanie mu. Po narodzinach natomiast, zaleca się czytanie bajek, opowiadanie rymowanek, masowanie dziecka i jednoczesne mówienie wierszyków. U dzieci starszych i młodzieży można rozwijać tę zdolność poprzez:

- żartowanie z dzieckiem, zadawanie zagadek,
- oglądanie z dzieckiem obrazków i podporządkowywanie im określonych słów, śpiewanie z dzieckiem piosenek, rozmowa sensowna z dzieckiem poruszająca trudne tematy,
- wymyślanie z dzieckiem bajek i ich wspólne spisywanie ich,
- zabawy słowne z dzieckiem: wymyślanie zwiariowanych imion i nazwisk w tym rymowanek np. *Marianna Wanna, Karolina Trampolina, mama tu jest plama itd.*,
- zabawa, *czego tu brakuje*: **powoli się skrada, do domu sąsiada, skacze przez płot. To przecież nasz ...**
- zabawa: wymyślanie słów zaczynających się na tę samą literę, np. *Monika malowała malownicze mosty. Piotr poszedł po plecak pomarańczowy.*
- określanie kategorii: zwierzęta, rośliny, przedmioty itp.
- czytanie dziecku bajek a następnie rozmowa o nich
- zabawa, gdy *zwierzęta zaczynają mówić*: podczas tej zabawy dziecko ma okazję wcielić się w rolę i wymyślać rozmowę zwierzątek
- zabawa *w krainie olbrzymów*: rodzic sadza dziecko na ramionach tworząc olbrzyma. Olbrzym wędruje po mieszkaniu, które jest teraz jego krainą a dziecko ma dokładnie opisywać, co widzi w krainie olbrzyma
- zabawa *wesołe paluszki*: każdy paluszek otrzymuje imię, np. *Wesołek, Żartowniś* itd., następnie dla każdego paluszka wymyśla się z dzieckiem historyjkę, np. *Wesołek jedzie na rowerku do parku.*
- zabawa *w sklep*
- *podróż samolotem*: rodzic zamienia się w samolot. Kładzie się na brzuchu, rozkłada ręce. Dziecko siada na pokład samolotu. Przed startem musi powiedzieć pilotowi gdzie chce polecieć, a w trakcie lotu opowiada dziecku, co widzi za oknem samolotu. Po powrocie z podróży dziecko opowiada drugiemu rodzicowi gdzie poleciało, co widziało po drodze
- *wesoły pociąg*: uczestnicy zabawy ustawiają się w jeden za drugim, tworząc wesoły pociąg, który jeździ po całym domu. Pierwsza osoba zaczyna opowiadać, jakie widoki podziwiają pasażerowie podczas podróży: widzę wysokie góry porośnięte lasami. Potem druga osoba kontynuuje opowiadanie, a po niej trzecia i tak dalej.

- **Inteligencja matematyczno-logiczna**

Jest to inteligencja, która wymaga wsparcia i kształcenia. Każdy człowiek ma pewien potencjał takiej inteligencji. Osoby mające dobrze rozwiniętą inteligencję matematyczno-logiczną charakteryzują się wysokim poziomem myślenia logicznego, potrafią dostrzegać przyczyny i skutki. Ten rodzaj inteligencji kształtuje się u dziecka zanim zacznie chodzić, np., gdy bierze do rączki przedmioty, bada je, poznaje związki przyczynowo skutkowe - jeśli popchnie piłkę, piłka toczy się. U dzieci można rozwijać tę zdolność poprzez:

- zabawy *rytmiczne*: głowa, ramiona, kolana, pięty,
- odtwarzanie *rytmów*,
- zabawę *w co jest pierwsze*: dni tygodnia(np. poniedziałek czy czwartek), pór roku (która pora roku jest po której),
- zabawa *w nazywanie* kolorów, np. *żółty jak słończko, zielony jak trawa*
- przeliczanie: *czego jest więcej, mniej*
- zabawa: „Bawimy, bawimy się wszyscy paluszkami, Jak pierwszy nie może, to drugi mu

pomoże. Bawimy, bawimy się wszyscy paluszkami, Jak ten drugi nie może, to trzeci mu pomoże itd.”

- *porównywanie*: duży-mały, gruby- chudy,
- *nazywanie* figur: koło, trójkąt, prostokąt, kwadrat,
- *nazywanie części ciała*,
- układanie *obrazków* w odpowiedniej kolejności historyjki,
- układanie *puzzli*,
- zabawa w *klasyfikowanie* przedmiotów ze względu na kształt, przeznaczenie itd.,
- gry *planszowe*,
- *zapamiętywanie* wierszyków, piosenek,
- zabawa w *wyszukiwanie* podobieństw, różnic
- zabawy rozwijające *koncentrację uwagi*: gra klockami, bajki relaksacyjne, rozwijanie umiejętności planowania czynności, rozpoczynanie nowej zabawy po zakończeniu poprzedniej, dbanie o stałe rytmy dnia dziecka
- orgiami, układanki geometryczne

- **Inteligencja wizualno-przestrzenna**

Jest to zdolność, która wymaga wsparcia w rozwoju. Niewiele osób ma ten rodzaj inteligencji na wysokim poziomie. Osoby, które mają dobrze rozwiniętą tę inteligencję mają dobrze rozwiniętą orientację przestrzenną, zdolność wizualizacji, są sprawne manualnie. Często wykonują zawód architekta, nawigatora, pilota, chirurga, malarza, dekoratora wnętrz. Na grzybobraniu nigdy nie gubią się w lesie.

U dzieci można rozwijać tę zdolność poprzez:

- zabawa w budowanie z *klocków* Lego
- sklejanie *modeli*
- układanie *układanek*
- podczas *jazdy* samochodem umożliwiać dziecku czytanie mapy i pilotowanie
- organizowanie *wycieczek* rowerowych, pieszych przy użyciu mapy
- lepienie z *plasteliny*: domy, owoce, warzywa, zwierzątka itd..
- rysowanie, np. swojego pokoju, rozmieszczenie, co w nim się znajduje
- *rzeźbienie*
- prace ręczne
- zwiedzanie *wystaw* w muzeach, galerie sztuki
- zabawki *konstrukcyjne*
- *rozkładanie i składanie* elementów

a.)zabawy rozwijające orientację przestrzenną: rozwijanie orientacji w schemacie własnego ciała: wskazywanie dziecku części ciała i nazywanie ich. Odbywa się to zwykle w czasie pielęgnacji dziecka, przy uczeniu go czynności samoobsługowych, np. *podaj mi rękę*, *dotknij ucha*, *uniś ramiona*, *zegnij kolana*, itp., obrysowywanie (na papierze) części ciała w połączeniu z ich nazywaniem,

- zwracanie się do dziecka w ciągu dnia z częstym stosowaniem określeń „lewo”, „prawo”:
podaj mi prawą rękę, *lewą nogę*, *zawiąż kokardkę na lewej sznurówce*, itp.

Stawianie zadań wymagających orientacji w kierunkach występujących w otaczającej dziecko przestrzeni, np.: *skręcamy w bok*, *jedziemy do przodu*, *podaj zabawkę, która leży na półce*, *połóż łyczeczkę obok filiżanki*, *pokaż piłkę, która leży pod stołem*.

– orientację w przestrzeni ułatwiają zabawy takie jak: zabawa w „ciepło i zimno”, szczególnie, gdy będziemy w niej używać określeń: *idź do przodu, w prawo, prosto i dalej prosto*, itp.

b) rozwijanie orientacji w schemacie ciała u osoby znajdującej się naprzeciwko:

– osoba stojąca naprzeciw dziecka wykonuje określone ruchy, np. podnosi prawą rękę, stoi na prawej nodze, dotyka lewą ręką prawego ucha, itp. Dziecko naśladuje dokładnie czynności wykonywane przez osobę stojącą twarzą do dziecka. Zadaniem dziecka jest dokładne naśladowanie ruchów (powstaje układ odbicia zwierciadlanego). Dziecko może również naśladować ułożenie kończyn osoby narysowanej na obrazku, np. obie ręce opuszczone w dół, lewa ręka wyciągnięta w bok, prawa ręka dotyka lewego oka, itp.

c) ćwiczenia w określaniu stosunków między przedmiotami za pomocą terminów: na prawo, na lewo, na górze, na dole, nad, pod, obok, poniżej, powyżej, między, wśród, itp.

- bierzemy dwa przedmioty (miś, lalka), kładziemy je w wybranych miejscach i prosimy dziecko, aby określiło, gdzie leży lalka w stosunku do misia. Liczbę przedmiotów należy stopniowo zwiększać
  - określanie przez dziecko wzajemnych relacji między przedmiotami na wydzielonej i ograniczonej płaszczyźnie, np. blat stołu, tablica, dywan, itp. Rozmiary przestrzeni stopniowo zmniejszamy, dochodząc do kartki odpowiadającej wielkości zeszytu
- układanie tematycznych obrazków z luźnych elementów („Miasto”, „Praca w ogrodzie”, „Wakacje nad morzem”) na tablicy korkowej, blacie stołu, itp.
- układanie różnego typu klocków, składanek, puzzli:
  - na podstawie wzoru
  - z pamięci, po krótkiej ekspozycji wzoru
  - wg instrukcji słownej, bez wzoru
  - ćwiczenia graficzne
- zaznaczanie na kwadracie: lewego górnego rogu, prawego dolnego, itp. W innym wariantcie tego ćwiczenia rogi w kwadracie są pomalowane na różne kolory, a dziecko określa, np. położenie „zielonego rogu”, „czerwonego rogu”, itp.
- labirynt – prowadzenie drogi, którą trzeba pokonać, aby dotrzeć do określonego punktu.

- **Inteligencja ruchowa (motoryczna)**

Jest zdolnością wrodzoną, wymaga ćwiczeń i treningu. Odpowiada ona za koordynację ruchów, giętkość, poruszanie się. Osoby, u których ten rodzaj zdolności rozwinięty jest na wysokim poziomie lubią poznawać świat poprzez ruch i fizyczny kontakt z naturą i innymi ludźmi. U dzieci można rozwijać tę zdolność poprzez:

- u małych dzieci inteligencja ta rozwijana jest przez kopanie nóżkami, ruchy rączek, dotyk, później poprzez przekręcanie się, siadanie, raczkowanie, rzucanie i manipulowanie przedmiotami, wstawanie, chodzenie,
- zapewnianie dziecku ruchu: samodzielne chodzenie, spacerowanie, bieganie, wspinanie się,
- próby samodzielnego ubierania się, jedzenia
- poznawanie właściwości przedmiotów poprzez dotyk (szorstki, gładki, ciepły, chłodny),
Usprawnianie motoryki małej:
  - zabawa w *rzucanie i łapanie* woreczka, piłeczki
  - zabawa w *aktora*
  - zabawy *ruchowe*

- tańczenie
- zabawy *paluszkowe*
- lepienie z plasteliny, modeliny
- ugniatanie ciasta, robienie ciasteczek
- ugniatanie masy solnej
- rysowanie, wydzieranie
- naklejanie
- skręcanie przedmiotów
- „majsterkowanie”
- zabawy z podziałem na role

Inteligencja przyrodnicza

Osoby obdarzone wysokim poziomem tej inteligencji najlepiej rozumieją świat przez swoje otoczenie. Osoby takie najczęściej są rolnikami, ogrodnikami, weterynarzami, botanikami, przyrodnikami, oceanografami. Przytulają drzewa, rozmawiają z kwiatami. U dzieci można rozwijać tę zdolność poprzez:

- umożliwianie dziecku *obserwacji* przyrody: np. dbanie o rośliny domowe, posiadanie własnego ogródka i dbanie o niego, posiadanie i dbanie o własne zwierzątko,
- zabawa w prowadzenie *własnych badań* roślin, np. przy pomocy szkieł powiększających. Dziecko może następnie prowadzić „dziennik” obserwacji- dzieci młodsze mogą rysować poszczególne obserwacje a starsze (potrafiące pisać) mogą zapisywać obserwacje,
- *odwiedzanie* zoo, ogrodów botanicznych,
- *ogłądanie bajek przyrodniczych, programów,*
- zabawa w nazywanie *kamieni,*
- wycieczki poza miasto, obserwacja przyrody,
- podczas spacerów wspólne poszukiwanie z dzieckiem typowych *cech pór roku,*
- *poznawanie pogody* i rozmowa o tym co ją może powodować,
- rozmowa o *gwiazdach* widocznych w nocy i o wszechświecie.

- **Inteligencja intrapersonalna**

Jest zdolnością wrodzoną. Wymaga wysokiego poziomu samokontroli i odpowiedzialności. Osoby obdarzone wysokim poziomem tej inteligencji najczęściej w dorosłym życiu są poetami, księżmi, psychologami, nauczycielami, pisarzami. U dzieci można rozwijać tę zdolność poprzez:

- rozmowy z dzieckiem o *uczuciach i emocjach* dziecka,
- uczenie dziecka planowania *swoich działań, samokontroli i odpowiedzialności*
- rozmowa o *zachowaniu* dziecka,
- nauka dziecka, iż niepowodzenia, błędy powinny być traktowane, jako *szansa* na wyciągnięcie wniosków na przyszłość,
- pomoc dziecku w nabywaniu *pewności siebie,* popartej rzeczywistymi osiągnięciami,
- rozmowy z dzieckiem na tematy mające wymiar *etyczny, moralny* oraz zachęcanie dziecka do wyrażania własnych opinii na ten temat.

- **Inteligencja interpersonalna**

Każdy posiada ten rodzaj inteligencji, choć w różnym stopniu rozwiniętą. Jest to zdolność, która wymaga treningu i stymulacji, nazywana jest inaczej inteligencją społeczną. Osoby, u których ta inteligencja rozwinięta jest na wysokim poziomie najlepiej rozumieją świat, obserwując go z perspektywy innych ludzi. Często potrafią organizować pracę w grupie, tworząc pozytywną atmosferę, która pomaga skupić się na wysiłkach grupy. Osoby takie jasno i precyzyjnie przedstawiają swoje potrzeby, podczas konfrontacji wykazują się asertywnością. Potrafią także przyjmować konstruktywne uwagi i odpowiednio zmienić swoje postępowanie. U dzieci można rozwijać tę zdolność poprzez:

- zapewnienie dziecku kontaktu z innymi ludźmi,
- umożliwianie dziecku zabaw wymagających współdziałania w grupie,
- zabawy, które wymagają zaangażowania każdego uczestnika, a celem jest wspólny sukces grupy,
- uczestnictwo dziecka w wolontariacie,
- uczestnictwo dziecka w zajęciach dodatkowych grupowych,
- rozmowa i rozwiązywanie problemów w gronie rodzinnym (bez przewagi siły jednego z rodziców),
- wspólne wykonywanie prac domowych: sprzątanie, przygotowywanie posiłków,
- dawanie dziecku wzorca wymiany obowiązków rodzinnych, np. raz mama raz tata zaprowadza i odbiera dziecko z przedszkola, rodzice wymieniają się obowiązkami domowymi,
- rozmowy dotyczące przeczytanej bajki, np. co mógł czuć ten bohater, z jakiego powodu tak się zachował, co innego mógł zrobić?
- w sytuacjach konfliktu z dzieckiem zaleca się rodzicowi podejmowanie negocjacji, np., gdy dziecko nie chce założyć swetra, warto dać mu prawo do wykonania wyboru: „Czy dzisiaj chcesz założyć zielony czy czerwony sweterek?”
- przykład własny rodzica, traktowanie innych osób z szacunkiem.

Bibliografia:

- A. Faber, E. Mazlish „*Jak mówić, żeby dzieci nas słuchały, jak słuchać, żeby dzieci do nas mówiły*” Media Rodzina (2001r.)
- H. Gardnem „*Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce*”, (przełożył A. Jankowski Wyd. Media Rodzina, Poznań 2002 r.
- C. Nitsch, G. Huther „*Wspieranie rozwoju dziecka*” Olesiejuk (2011r.)
- C. Liebertz „*Skarbnica edukacji dobrego serca*”, Jedność (2007r.)